

Název disertace: **Diskursy vizuality**

1) Aktuálnost zvoleného tématu

Předložená disertační práce je úspěšným pokračováním řady badatelských počínů v rámci doktorského studia v **oboru výtvarná výchova** na katedře výtvarné výchovy UK – PedF, jejichž témata sledují souběžně dimenzi teorie výtvarné výchovy i současné problémy její školní praxe. Aktuálnost témat je dána potřebou nejen identifikovat a pojmenovat „bolavá“ místa v tohoto vyučovacího předmětu, ale též odhalovat jejich příčiny, hledat (a také nacházet) nosná teoretická východiska, která by umožnila volit účinné prostředky ke zlepšení nepřilíživé praxe tohoto vyučovacího předmětu.

Právě **setkávání žáků s výtvarným uměním** přímo ve školní výuce, kdy je připraveno a vedeno učitelem/učitelkou, ale také v **galeriích**, kde je jeho obsahem i formou pověřen odborný lektor, je jedním z nejstarších úskalí v oblastech výtvarně výchovné teorie i praxe. Jako nejtěživější se v současnosti jeví situace ve výuce výtvarné výchovy na primárním stupni vzdělávání, kam také autorka zaměřila své badatelské aktivity. Na základě výzkumných nálezů, které autorka shromáždila a uspořádala, i své vlastní mnohaleté učitelské zkušenosti, jsem dospěla k názoru, že zkoumaný problém, který si doktorandka zvolila, je neméně aktuální i ve všech dalších podobách vzdělávacích aktivit, ať již je vedou učitelé na 1. či 2. stupni základního vzdělávání, nebo lektori v galeriích.

Volbou tématu doktorandka reaguje i na **klíčové kompetence v kurikulárních dokumentech RVP ZV a RVP G**, které „nestojí vedle sebe izolovaně, navzájem se prolínají, jsou multifunkční, mají nadpředmětovou podobu a lze je získat jen jako výsledek celkového procesu vzdělávání“...“Tyto kompetence jsou využívány také při práci ve vizuálním modu“ (str.93), směřující k **vizuální gramotnosti a kritickému myšlení**.

Svůj výzkum doktorandka orientovala na oblasti **diskursu dějin (a teorie) umění a diskursu výtvarné výchovy**. Podrobila intenzivnímu zkoumání jejich vztah a vzájemnou propojenost jako nutné předpoklady pro efektivní využití jejich rozvíjejícího potenciálu v období, kdy dochází ke **sblížení a prolínání oblastí poznávání a emocí**, vědeckého a uměleckého ve vědě i umění. V teoretických východiscích se opírala o názory autorů, kteří kteří poznání a emoce, umělecké a vědecké nestaví do protikladu. (Eisner, Bresler, Mason aj.),

2) Splnění stanoveného cíle disertace

Jako **těžiště** celé práce označila autorka porovnání klíčových konceptů a kategorií, objevených v **diskursu dějin a teorie výtvarného umění s diskursem výtvarné výchovy**. **Cílem** který si autorka stanovila pro svůj rozsáhlý a značně náročný výzkum bylo zjištění jejich zásadních charakteristik.

Očekávaným výstupem pak bylo využití zjištěných charakteristik ke zdokonalování oboru výtvarná výchova se zvláštním zřetelem k jejich začleněním do profesní přípravy adeptů/adeptek učitelství 1.st.ZŠ.

Dle mého soudu tyto **cíle ve své disertační práci zcela naplnila**. Připravila všechny nezbytné předpoklady pro zvažování konkrétních změn v přípravě učitelů výtvarné výchovy (nejen) pro primární stupeň ZŠ (dále viz též bod 4.a 5.):

- Na základě konceptů, které užívají oba diskursy, prozkoumala jejich vztah.

- Nalezla jednotlivé vrstvy diskursů obou disciplín, jejich organizaci a přesahy.
- Pozornost věnovala intertextualitě, vztahu textu/kontextu, otázkám směřujícím k subjektu a vnímání.
- Podala přesvědčivou zprávu o diskursu školní výtvarné výchovy a intertextuální analýze textů dějin umění.

3) Zvolené metody disertace

Metodologické uchopení zkoumaného problému pokládám za neobyčejně náročné. Tato náročnost byla dána nejen mnoha vrstvami zkoumaného problému, ale, jak sama autorka připouští již v úvodu práce, **spojením dvou výzkumných sond**: dějin umění a výtvarné výchovy, které však zvyšuje rizika nepřehlednosti. Tomuto riziku se snažila čelit zpracováním grafických přehledů umístěných přímo v textu, schémat, která zobrazují jednotlivé části analýzy a současně jejich vztahy a zkoumané texty, diagramů a schémat, znázorňujících vztahy kódů v kategoriích (tzv. „sítí kódů“).

Autorka věnovala velkou pozornost přípravě výzkumu, jak je patrné již z 1. kap. Teoretická východiska a metody. V ní představila **metody**, které použila ve svém výzkumu v různých modifikacích, **pojmy** s nim související i inspirační zdroje **sociologické, antropologické a filozofické**. Jak teoretická, tak i vlastní výzkumná část práce potvrzuje nejen obeznamenost s běžnými metodami pedagogického výzkumu, ale také rozsáhlou poznatkovou bází, která umožnila tyto metody tvořivě modifikovat ve prospěch stanoveného výzkumného záměru.

Za centrální kategorii výzkumu zvolila **diskurs**. Výzkumné šetření pak rozčlenila na dvě části:

I. Intertextuální analýzu textů dějin a teorie umění, která obnášela sběr dat (textů), jejich analýzu pomocí zakotvené teorie, a softwaru Atlas-ti) a interpretaci. Objektem zkoumání byl soubor kreseb Františka Kupky Člověk a Země..

II. Analýzu diskursu školní a galerijní výtvarné výchovy, kdy pracovala jako učitelka – badatelka s dětmi základní školy na výtvarné sérii F.Kupka - Katedrála. Získaná data zkoumala spolu s dalšími výpověďmi dětí i učitelek téže školy, pořízenými během dalších výtvarných projektů a výpověďmi z realizace lektorských programů Muzea Kampa a NG.

Při vlastním výzkumu se vědomě pohybovala mezi diskursem modernistickým a postmoderním s očekáváním, že analýza ukáže, který z těchto diskursů je prostřednictvím konkrétních konceptů skutečně používán.

4) Výsledky disertace - nové poznatky, které přinesla

Za velkou přednost předložené disertační práce pokládám autorčinu a **invenci a zodpovědnost** (důkladnost) při zpracování koncepce výzkumu. Tyto dvě kvality dokládají i shromážděné a funkčně uspořádané poznatky z odborné literatury, jejich pochopené aplikace v přípravě a realizaci paralelních výzkumných sond i vyvozování závěrů ze získaných výzkumných dat.

Za objevené ve vztahu k samotnému výzkumu i vytčenému cíli disertace pokládám **charakteritiku vlastní výzkumné role autorky** (učitelky-badatelky), pro niž využila tabulky typů výzkumů, rozlišených z hlediska parametrů fenomenologie, kritické teorie, interpretační analýzy a dekonstrukce (J.Maintland-Gholson a L.F.Ettinger (s.9).

Významné pro teorii i praxi výtvarného oboru je další **ověření moderních metod kritického kvalitativního bádání**, umožňujících přístup k emocionálním a symbolickým

dimenzím učitelství zkušenosti, v konkrétních podmínkách akčního výzkumu ve výtvarné výchově (s.13). Na jejich principech utvářela autorka i zajímavý jazyk předložené disertační práce, jímž výstižně popisuje svá zjištění ze studia odborné literatury i výzkumem získaných dat. Poukázala tak na možnost rozšiřování funkčního slovníku učitele výtvarné výchovy, který byl výzkumem (Hazuková,2004) ověřen jako velmi nedostatečný, a proto limitující účinný vzdělávacího procesu ve všech situacích tohoto vyučovacího předmětu.

Zaujala mne i **aplikace modelu K.Raney** (pěti oblastí vizuální gramotnosti) na **výzkumnou sondu Katerála** – F.Kupka(s.94) . V této souvislosti upozornila M.Novotná na propojení všech pěti jmenovaných oblastí se schopností komunikovat, která je zároveň jak předpokladem, tak výsledkem jejich rozvoje.

V souvislosti s obtížemi, které chronicky provázejí empirický pedagogický výzkum, pokládám také za hodné pozoru, že se autorce podařilo pro naplnění výzkumného záměru získat spolupracovnice – další učitelky, které jí také umožnily přístup přímo do výuky.

5) Význam práce pro společenskou praxi a další rozvoj vědy

Kromě skutečností uvedených již v bodech 1-3 a zejména v bodě 4, spatřuji význam práce dále v tom, že její autorka:

- obohatila o významnou komponentu Janíkovo výzkumné úsilí nahlížet na obecné profesní kompetence učitele prostřednictvím jednotlivých komponent, které ji spoluutvářejí, a uvažovat o jejich souvztažnosti (Janík, 2005,s.15).Komponentou, kterou jedle M.Novotné nezbytné rozvíjet, je **vizuální kompetence učitelů** jako jedna z dimenzí kvalifikovaného učitele jako schopnost „pohybovat se v různých systémech zobrazení“.

- našla a doložila prostřednictvím konkrétních kategorií **průniky oblastí vizuální gramotnosti, kritického myšlení klíčových kompetencí RVP a mediální výchovy**.

Upozornila též na přínosnost **propojování výtvarné a mediální výchovy**.

6) Zhodnocení, zda disertace splňuje podmínky kladené na oponentské řízení

Předložená disertace práce je ojedinělá svým obsahem, obsahem, badatelským přístupem i formou zpracování a **splňuje všechny podmínky oponentského řízení**. Připomínku mám pouze k drobným vadám, k nimž došlo při tisku a pro snadnější orientaci v rozsáhlém textu a jeho případném publikování doporučuji grafické zvýraznění písma „meztitulků“ a objasňovaných pojmů či teorií..

Navrhuji, aby v průběhu obhajoby doktorandka stručně (v několika bodech) **shrнула své mnohovrstevné výzkumné nálezy** o problémech výuky výtvarné výchovy a jejich zjištěných příčinách a na tomto základě **„dopracovala“ poslední odstavec Závěru práce**. Tzn. aby formulovala učitelstvo-badatelský „vzkaz“ teoretikům výtvarné výchovy i řadovým učitelům, v němž by naznačila své konkrétní představy (návrhy, doporučení) směřující ke zlepšení současného stavu tohoto vyučovacího předmětu v dimenzi, kterou se v práci zabývala.

V Praze, 10.12.2009

PaedDr.Helena Hazuková, CSc.

oponent